

Reactie op initiatiefwet van kamerlid De Hoop welke bestaat uit een verandering c.q. aanpassing van de Grondwet, meer bepaald het 23ste artikel, ten behoeve van gelijke kansen in het onderwijs.

Staphorst, 30 juni 2021.

L.S.,

Het is duidelijk dat het onderwerp voorwerp is van aanhoudende zorg van de regering. Dit staat in het eerste lid van art. 23 GW geschreven maar ook de telkens terugkerende aandacht voor dit artikel laat zien dat het van voortdurende zorg is. De vraag is wel waar deze zorg vandaan komt en waar ze zich op richt, met welk doel.

Het onderwijs in ons land kent twee versies: openbaar en bijzonder. Openbaar onderwijs gaat van de overheid uit, bijzonder onderwijs komt voort uit een particulier initiatief, vanuit de burger dus.

Het bijzonder onderwijs heeft het grondwettelijk recht van vrijheid van richting en inrichting. Vrijheid van inrichting zouden we het best kunnen omschrijven als dat het aan de school is om vanuit haar religieuze of levensbeschouwelijke visie de organisatorische en pedagogische en didactische inrichting van het onderwijs in te vullen.

Het is een opmerkelijk gegeven dat de zogenaamde commissie Dijsselbloem in haar onderzoek naar de onderwijsvernieuwingen constateerde dat “de overheid haar kerntaak, het zeker stellen van deugdelijk onderwijs, ernstig heeft verwaarloosd”. Daarbij werd eveneens geconstateerd dat: de politiek trad in de vrijheid van de scholen”.

(Samenvatting eindrapport Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen op <https://www.onderwijsconsument.nl/samenvatting-eindrapport-commissie-parlementair-onderzoek-onderwijsvernieuwingen/>)

“De commissie stelt vast dat verantwoordelijkheden van overheid en scholen door elkaar zijn gaan lopen. De overheid heeft zich, soms tot in het klaslokaal, bemoeid met de didactiek en tegelijkertijd de invulling van de onderwijsdoelen in hoge mate aan anderen overgelaten en nagelaten voldoende toezicht te houden op onderwijsresultaten. Zowel voor het herstel van het maatschappelijk vertrouwen in het onderwijs, als voor het herstel van het vertrouwen vanuit het onderwijs in de overheid, is een nieuwe, heldere afbakening van verantwoordelijkheden dringend noodzakelijk.”

Een probleem dat de voornoemde commissie ook signaleerde was dat politiek draagvlak belangrijker was dan draagvlak in het onderwijs zelf. Daarbij kwam ook nog dat docenten, ouders en leerlingen zelf ook onvoldoende werden gehoord hetgeen leidde tot 'wegsmelten van draagvlak'.

Een ander wezenlijk kritiekpunt was dat de didactische vernieuwingen als verplicht werden ervaren. "Het procesmanagement, uitgeverijen en de landelijke pedagogische centra gingen voor een belangrijk deel de vakdidactiek bepalen, in plaats van de docenten zelf. De onderwijsinspectie ontwikkelde in de jaren negentig een eigen visie op didactiek (activerend leren) en trad hiermee eveneens in de beleidsvrijheid van de scholen. Hiervoor ontbrak een wettelijke basis."

De commissie bepleitte het opnieuw vaststellen van de verantwoordelijkheid van de overheid enerzijds en de scholen anderzijds. De overheid is verantwoordelijk voor het "wat", de onderwijsinhoud en stuurt daarop in de vorm van het kerncurriculum, examens en toezicht. De scholen gaan nadrukkelijk over het "hoe", dat wil zeggen de inrichting van het onderwijs, het pedagogisch-didactisch klimaat. Als extra waarborgen voor de kwaliteit van het onderwijsproces onderkent de commissie het belang van onderwijstijd en de kwaliteit van docenten. Ook op deze punten is het nodige herstel te verrichten. Overheid en onderwijs moeten de onderlinge verhouding verbeteren door erkenning van elkaars verantwoordelijkheden. De politiek moet zelfbeheersing tonen en focus aanbrengen in het beleid".

Het bovenstaande overziend is het de vraag in hoeverre we iets geleerd hebben van de conclusies van de commissie Dijsselbloem en in hoeverre we ook in onze samenleving durven te staan voor een groot goed als art. 23 in de huidige vorm. Laten we daarbij niet vergeten de ontstaansgeschiedenis van dit artikel in de huidige vorm.

In het politieke debat wordt gesteld dat het huidige art. 23 GW onvoldoende bijdraagt aan gelijke kansen, onvoldoende waarborg biedt voor de persoonlijkheidsvorming van leerlingen en geen respect voor de basiswaarden van de democratische rechtsstaat.

De vraag die opkomt en tot nu toe onbeantwoord is, is waar men dit dan op fundeert? Meer dan 100 jaar heeft art. 23 zijn plek gehad in de Grondwet en heeft onderdeel deel uitgemaakt van onze rechtsstaat en we komen nu tot de conclusie dat het onze samenleving heeft ontwricht?

Wat is er eigenlijk veranderd? Het wetsartikel in ieder geval niet. Onze visie op onderwijs? Dat zou kunnen. Echter, dat is nu juist gewaarborgd in art. 23 dat daarvoor in onze rechtsstaat de ruimte en vrijheid bestaat om dat te hebben en uit te dragen met daarbij de bevoegdheid van de overheid om deugdelijkheiseisen te stellen en te controleren. Dus dat kan het probleem niet zijn.

Wat we wel kunnen constateren is met de uitbreiding van de grondwet meer conflicterende situaties zijn ontstaan tussen grondrechten onderling. De toevoeging van art 1 GW is daar een voorbeeld van.

Conflicterend grondrechten komt voort uit het feit dat er geen rangorde is tussen grondrechten.

Toch hoeft ook dat geen probleem te zijn. We mogen er van uitgaan dat in de democratische rechtsstaat als de onze er recht wordt gesproken door een onafhankelijke en onpartijdige rechter die in staat is om te bepalen welk recht het zwaarst moet wegen in de gegeven situatie.

“De Grondwet biedt voldoende ruimte om adequaat om te gaan met maatschappelijke vraagstukken die voortvloeien uit een steeds pluriformer wordende samenleving en hoeft daarom niet te worden bijgesteld”, aldus de ‘Nota Grondrechten in een pluriforme samenleving’ van het Ministerie van BZK in 2004.

Blijft staan de vraag waarom art. 23 moet GW worden aangepast? Is dit artikel zoals het er nu staat daadwerkelijk de oorzaak van dat er sprake is van segregatie en is het aanpassen van dit artikel de oplossing?

Het is opmerkelijk dat de Onderwijsraad in haar notitie ‘Onderwijsvrijheid en overheidszorg’ hardop afvraagt: of de segregatie het gevolg is van art. 23 van de Grondwet of dat er andere oorzaken aan ten grondslag liggen. Met andere woorden: in hoeverre zouden er daadwerkelijke gemengde scholen ontstaan (en dus de segregatie afwezig zijn) in een systeem zonder bijzonder onderwijs?” Deze vraag blijft onbeantwoord. En dat is veelzeggend. Sterker nog, in dezelfde notitie wordt melding gemaakt van een actie van de overheid van de VS die, om segregatie te stoppen, actief beleid hierop ging inzetten en ging interveniëren. Het resultaat was het tegenovergestelde!

Het respecteren van de grondslag van de schoolvereniging van de Scholen met de Bijbel heeft nog nooit problemen opgeleverd. In een kennismakingsgesprek met ouders van een andere religieuze achtergrond dan die aansluit bij de grondslag van de vereniging wordt open en eerlijk aangegeven wat over en weer van elkaar verwacht wordt. Sommigen kiezen er voor om hun kind aan te melden anderen kiezen er voor om hun zoektocht verder voort te zetten en daar wordt in het gesprek ook een eerlijk advies bij gegeven. Dit moet mogelijk zijn en mogelijk blijven om art. 23 GW geen loos artikel te laten zijn en ook om recht te blijven doen aan de ontstaansgeschiedenis van voornoemd artikel en aan het bestaansrecht van deze scholen.

Enkele afsluitende opmerkingen:

1. **Ten aanzien van een aanpassing van de GW.** Wees voorzichtig met aanpassing van een grondwetsartikel. De parlementaire geschiedenis laat zien dat, zeker ten aanzien van art. 23 GW, men daar in het verleden zeer huiverig voor was mede gezien de lange ontstaansgeschiedenis van het artikel.
Onze rechtsstaat heeft uiteindelijk zijn ankers liggen bij het grote goed dat de overheid niet mag heersen over het geweten van de burgers. Historisch gezien grijpt dat terug op de Unie van Utrecht (1579) en het Plakkaat van Verlatinghe (1581). Wees er op bedacht dat dictatuur van een democratische meerderheid zomaar op de loer kan liggen en kan toeslaan.
2. **Ten aanzien van segregatie.** Het is niet duidelijk, ook niet wetenschappelijk bewezen, dat art. 23 GW geleid heeft tot segregatie, zeker niet met het oog op de vrijheid van richting die het artikel garandeert. Dan is een grondwetwijziging nogal een zware procedure.

3. **Persoonlijksvorming, burgerschap.** Neem het advies ter harte van de Onderwijsraad uit 1985 en de eerder genoemde commissie Dijsselbloem die beide aangaven dat curriculumvernieuwing van onderaf moet geschieden en niet van bovenaf moet worden opgelegd. Richt als overheid je primair op een formeel curriculum (kerndoelen) het 'wat' en laat de uitvoering, het 'hoe', aan de professional over. Leef niet bij de waan en lobby van de dag.

Met vriendelijke groet,

De directies.